

Izvorni znanstveni rad
UDK 821.163.42 Menčetić, V.
Primljeno: 17.4.2011.

SEMANTIKA PROSTORA U *TRUBLJI SLOVINSKOJ* VLADISLAVA MENČETIĆA

IVANA BRKOVIĆ

SAŽETAK: Polazeći od teorijskih uporišta suvremene paradigme prostornog obrata (*spatial turn*), u radu se analizira književni prostor u spjevu *Trublja slovinska* (1665) Dubrovčanina Vladislava Menčetića (1617-1666). Generiran različitim tipovima diskursa, prostor u *Trublji slovinskoj* razotkriva višeslojna i višestruka značenja. Autocentrična perspektiva njegova oblikovanja u skladu s kojom je pravovjerni, kršćanski/katolički i *slovinski* prostor identiteta sučeljen nevjerničkom, islamskom i osmanskome prostoru Drugoga te vizija optimistične *slovinske* budućnosti upućuje na kulturni prostorni model karakterističan za posttridentsko doba u katoličkoj Europi, kao i za dubrovačku sredinu u 17. stoljeću. Specifična pak realizacija tog modela u Menčetićeve spjevu, u kojem se kao bitan konstitutivni element prostora javlja lik Petra Zrinskog, može se dovesti u vezu sa stanjem na osmansko-kršćanskoj granici 1660-ih te uza nj vezanim vojnim i (geo)političkim projektima na kršćanskom Zapadu.

Trublja slovinska (Ancona, 1665), jedino za života objavljeno djelo Vladislava Menčetića (1617-1666),¹ svoj je status u nacionalnoj književnoj kulturi, prema svemu sudeći, steklo ponajprije zbog teme i posvete hrvatskome banu Petru Zrinskomu, a tek onda kao estetski, odnosno književni artefakt. Premda izostavljen iz aktualne školske lektire, Menčetićeve je spjev, fragmentarno ili u cijelosti,

¹ Uz *Trublju slovinsku*, opus tog autora uključuje četiri ljubavne pjesme, idilu *Tužba Radmilova cijeć Zorke vile*, komičnu poemu *Radonja*, epistolarnu poemu *Knjiga Marojice Kaboge* te izgubljenu dramu *Justina mučenica*.

Ivana Brković, viša asistentica na Katedri za Stariju hrvatsku književnost Odsjeka za kroatistiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Adresa: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, I. Lučića 3, 10000 Zagreb. E-mail: ivana.brkovic@ffzg.hr

kontinuirano prisutan u antologijama hrvatskog pjesništva.² O nerazmjeru između njegovog ekstrinzičnog i intrinzičnog vrednovanja³ svjedoči i hrvatska književna historiografija: naime, već najraniji istraživači *Trublje*, u pogledu obrade teme, bitnih kompozicijskih elemenata i stila ističu Menčetićevo izrazito epigonstvo, ustanovljujući da je njezin nedvojbni predložak Gundulićev panegirik *U slavu visine privedre Ferdinanda Drugoga, velikoga kneza od Toskane*, dok detektirane parafraze i mjestimična doslovna preuzimanja teksta, osim na prigodnicu posvećenu toskanskome knezu, upućuju i na *Osmana* kao intertekst.⁴ Usprkos tomu, Gundulićeva pohvalna pjesma ostala je posve na margini književnopovijesnih interesa, dok se *Trublji* pak posvećivalo više pozornosti. Taj nerazmjer može se tumačiti pozicijom koju dva djela imaju unutar individualnih autorskih opusa: naime, prigodnica *U slavu visine privedre Ferdinanda Drugoga* nadaje se, gotovo samorazumljivo, rubnim djelom autora istaknutih naslova hrvatskog književnog kanona kao što su *Suze sina razmetnoga*, *Dubravka* i *Osman*, dok se *Trublja slovinska* drži najpoznatijim djelom pisca manjeg književnog opusa i skromnijih estetskih dometa. S druge strane, na temelju književnopovijesnih opisa *Trublje*⁵ dade se

² Između ostalih, vidi: »Antologija hrvatskog domoljubnog pjesništva«, prir. Slavko Mihalić. *Hrvatski iseljenički zbornik* (1992): 211-356; *Mila si nam ti jedina: hrvatsko rodoljubno pjesništvo od Bašćanske ploče do danas*, prir. J. Bratulić, S. Damjanović, V. Brešić, B. Petrač. Zagreb: Alfa, 1998; *Antologija hrvatskog pjesništva ranog moderniteta*, prir. S. P. Novak. Zagreb: SysPrint, 2004; *Dunav u hrvatskom pjesništvu od srednjovjekovlja do danas: antologijski izbor*, prir. D. Horvatić i S. Sučić. Zagreb: K. Krešimir, 2005; *Antologija hrvatskoga pjesništva od XIII. do XXI. stoljeća*, prir. I. Grljušić. Poljica: Samostalna naklada I. Grljušića, 2006; *Antologija hrvatskoga pjesništva: od davnina pa do naših dana*, prir. A. Stamač. Zagreb: Školska knjiga, 2007; *Svit se konča: antologija hrvatskoga pjesništva od početaka do danas*, prir. I. Grljušić, Poljica: I. Grljušić, 2007. Također, stihovima se *Trublje slovinske* često oprimjeruje i predodžba Hrvatske kao predziđa kršćanstva, topos koji je, uz likove Zrinskih, jedna od ključnih sastavnica hrvatskog nacionalnog i/ili političkog imaginarija. Usp. Ivo Žanić, »Simbolički identiteti Hrvatske u trokutu raskrižje-predziđe-most«, u: *Historijski mitovi na Balkanu*, ur. H. Kamberović. Sarajevo: Institut za istoriju, 2003: 161-202; Joanna Rapacka, »Predziđe«, u: *Leksikon hrvatskih tradicija*. Zagreb: Matica hrvatska, 2002: 143-145.

³ Usp. M. Protrka, »Evaluacija. Intrinzično/ekstrinzično utemeljenje književne vrijednosti«, u: *Stvaranje književne nacije*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu; Filozofski fakultet, 2009: 34-39.

⁴ Vidi detaljnu komparativnu analizu tekstova *Trublje slovinske* te Gundulićevih *U slavu Ferdinanda II* i *Osmana* Svetlane Radulović-Stipčević u: *Vladislav Menčetić dubrovački pesnik XVII veka: život i delo*. Beograd: Institut za književnost i umetnost, 1973.

⁵ Upućujući na temu i sadržaj *Trublje*, Branko Vodnik navodi da je taj "panegirik posljednja poglasica zlatnoga doba dubrovačke poezije, u koje su se sve pjesničke vrste digle do vrhunca, a karakterišu ga velike ideje, najveće bujanje, najljepša dikcija, najveća originalnost, uz koju se diže i najveća imitacija, ali i ona ima neki biljeg veličine" (*Povijest hrvatske književnosti: knjiga I, od humanizma do potkraj XVIII. stoljeća*. Zagreb: Matica hrvatska, 1913: 258). Kod Kombola je Menčetićev spjev svrstan među djela skromnih estetskih dosega, no naglašava se "kako je dubrovački plemić u nekoliko stihova jasno obilježio tadašnji položaj hrvatskog naroda na istočnoj granici Zapada". Usp. Mihovil Kombol,

naslutiti da bi se i Gundulićevoj prigodnici, da je kojim slučajem njezin adresat koji hrvatski junak, a ne toskanski knez, zasigurno pridalo istaknutije mjesto, kako unutar autorskog opusa, tako i unutar korpusa starije hrvatske književnosti. Znakovito je u vezi s time i različito vrednovanje tog Menčetićeve djela kod hrvatskih i srpskih književnih povjesničara: dok prvi kao reprezentativni tekst ističu upravo *Trublju*, drugi daju prednost njegovim drugim dvama tekstovima - *Radonji* i *Zorki*.⁶ Takvu dvojaku evaluaciju istog teksta, koja nedvojbeno proizlazi iz različitih nacionalno-ideoloških perspektiva, prokomentirao je 1970-ih Slobodan P. Novak, istaknuvši da je “ostalo... još da u budućnosti o *Trublji* bude kazana, suvišnim idiosinkrazijama, neopterećena riječ”.⁷ Svojevrsan doprinos toj nakani, vjerujemo, bit će i analiza prostora koju u nastavku donosi ovaj rad.

Povijest hrvatske književnosti do narodnog preporoda. Zagreb: Matica hrvatska, 1961: 265. U trećem svesku popularno nazvane “plave” povijesti hrvatske književnosti grupe autora, uz sažet osvrt na temu i Gundulićev utjecaj, o *Trublji* se ustvrđuje sljedeće: “Osobito pada u oči spoznaja toga dubrovačkog plemića XVII stoljeća kako su upravo naši krajevi izdržali stoljetne udare Turaka i na taj način zaštitili zapadne zemlje” (Marin Franičević, Franjo Švelec i Rafo Bogišić, *Povijest hrvatske književnosti: Od renesanse do prosvjetiteljstva*, knj. 3. Zagreb: Liber; Mladost, 1974: 232). Rafo Bogišić ističe da *Trublja slovinska* kao “najpoznatije i najvrednije djelo Vladislava Menčetića” zaslužuje posebnu pažnju upravo zbog svoje teme, a kao argument se navodi sljedeće: “U tom saosjećanju s općenarnim patnjama i sudbinom, u ističanoj viziji oslobođenja, izraženoj uvjerljivo i doživljeno (unatoč konvencionalnim, baroknim stilskim pretjeranostima), temi koja, uostalom, vlada u starijoj hrvatskoj književnosti još od Marulićevih vremena, i leži glavna vrijednost Menčetićeve spjeva. U usporedbi pak najljepših pjesnikovih nada i vizija s tragičnom sudbinom koja je uskoro snašla Petra Zrinjskog i njegovu obitelj (a time dakako i čitav hrvatski narod), vrijednost djela i njegova draž znatno se uvećavaju”. Vidi: *Zbornik stihova XVII stoljeća*, prir. Rafo Bogišić. Zagreb: Matica hrvatska - Zora, 1967: 116-117.

⁶ Na recepciju, odnosno evaluaciju *Trublje slovinske* u srpskoj književnoj historiografiji osvrće se S. Radulović-Stipčević. Ona navodi da, osim Andre Gavrilovića u *Istoriji srpske i hrvatske književnosti* (1927), koji povoljno ocjenjuje Menčetićevo poeziju u cjelini, ostali istraživači (M. Veljković, P. Popović, M. Pantić, S. Matić, D. Pavlović) reprezentativnim tekstovima tog dubrovačkog autora smatraju *Radonju* i/ili *Zorku*, pri čemu negativno vrednuju ili ignoriraju *Trublju slovinsku*. Usp. S. Radulović-Stipčević, *Vladislav Menčetić*: 23-27. Sama pak, na temelju iscrpne analize, nastoji po/do/kazati da “Menčetić nije na liniji lokalpatriotizma, niti pak hrvatstva, kako su neki skloni da vide. Iako je Menčetićeve apoteoza junaštva i ratničkom moralu turskih ‘strenitelja’ (...) potcrtala heroizam čitavog ‘puka hrvatskoga’, kome priznaje, izrikom, da je ‘antemurale christianitatis’, polazna točka Menčetićevog rodoljublja je ‘slovinstvo’, osećanje pripadnosti jednoj velikoj zajednici slovenskih naroda koji greaju pod turskim ropstvom” (ibid: 162).

⁷ Usp. Slobodan Prosperov Novak, »Marginalije: molijeristi, Kanavelić, Menčetić, pjesnikinje, Marul, 18. stoljeće.«, u: *Dubrovački eseji i zapisi*. Dubrovnik: Centar za društvene djelatnosti omladine Dubrovnik, 1975: 97-118, na str. 108. Na tom je tragu i kasniji osvrt istog autora u vezi s evaluacijom *Trublje slovinske* u hrvatskoj i srpskoj književnoj historiografiji: “Oni koji su se poslije bojali Menčetićeve hrvatstva griješili su jer je ono i dalje ostalo *slovinstvo*, a oni koji su ga odveć hvalili zbog tog hrvatstva nisu bili u pravu jer hrvatstvo u Menčetića nije ulazilo u koncepte nacionalne ideologije koja sanja svoju državu”. Vidi: Slobodan P. Novak, *Povijest hrvatske književnosti: Od Gundulićeve porodice od tmine do Kačićeva Razgovora ugodnog naroda slovinskoga iz 1756*, knj. 3. Zagreb: Antibarbarus, 1999: 407.

I.

U skladu sa suvremenim promišljanjima prostora i prostornosti u humanistici i društvenim znanostima, odnosno s paradigmom prostornog obrata (*spatial turn*), prostor se razumijeva kao društveni, odnosno kulturni proizvod.⁸ Riječ je o relativnom (A. Einstein) i relacijskom (G. Leibniz) poimanju prostora koje, naspram apsolutnoga (I. Newton), upućuje na uzajamnu vezu materijalnog i mentalnog prostora.

Prema Edwardu Soji, društveni ili življeni prostor⁹ razlikuje se od materijalnog/objektivnog/realnog prostora izravnog iskustva i mentalnog/subjektivnog/imaginarnog prostora, koji po sebi uključuje reprezentacije prostora, kognitivne procese te načine konstrukcije, ali je istodobno “kompozit koji nadilazi sve prostore”.¹⁰ To znači da je u isti mah realan i imaginaran i - “više od toga”. U tom smislu, u dinamičnom konstituiranju društvenog ili *stvarnog-i-imaginarnog* prostora udjela imaju, između ostalog, reprezentacije prostora posredovane književnim tekstovima koji, referirajući na stvarne prostore, ujedno - preko svojih značenja - sudjeluju u njihovoj kulturnoj simbolizaciji.

Sukladno tome, književna reprezentacija, odnosno (o)pis(iv)anje prostora ne upućuje tek na ontološku zbilju, nego je treba shvatiti “činom reprezentacije one

⁸ O tome svjedoče i brojni recentni zbornici koji se bave prostornim obratom nastojeći ga osvjetliti iz različitih disciplinarnih očista. Usp. među ostalima, *Kulturelle Geographien: Zur Beschäftigung mit Raum und Ort nach dem Cultural Turn*, ur. Ch. Berndt i R. Pütz. Bielefeld: transcript Verlag, 2007; *Topologie. Zur Raumbeschreibung in den Kultur- and Medienwissenschaften*, ur. S. Günzel. Bielefeld: transcript Verlag, 2007; *Spatial Turn: Das Raumparadigma in den Kultur- und Sozialwissenschaften*, ur. J. Döring i T. Thielmann. Bielefeld: transcript Verlag, 2008; *The Spatial Turn: Interdisciplinary perspectives*, B. Warf i S. Arias. London - New York: Routledge, 2009.

⁹ Za društveni, odnosno življeni prostor Soja rabi termin *Trećeprstor* (*Thirdspace*), pri čemu materijalni prostor određuje kao Prvoprostor, a mentalni kao Drugoprostor. Pojam *Trećeprstora* Soja razrađuje na temelju interpretacije prostornog modela francuskog marksističkog urbanog sociologa i filozofa Henrija Lefebvrea (*La production de l'espace*, 1974) i njegove “kumulativne *trijalektike*”. Ona pretpostavlja - za razliku od hegelijanske i marksističke dijalektičke sinteze što uključuje “cjelovitost i vremensko nizanje teze/antitete/sinteze” - tri dimenzije i proces, kako ga je Soja nazvao *thirthing-as-Othering*, pri čemu svaki od triju pojmova sadrži druga dva, iako ih je moguće razlikovati i promatrati izolirano. Dok *ontološka trijalektika* podrazumijeva složenu svezu prostora, vremena i društvenoga bića, *prostorna trijalektika* temelji se, u skladu s Lefebvreovim prostornim modelom, na trijadnom odnosu percipiranog, koncipiranog i življenog prostora. Vidi poglavlje »The Trialectics of Spatiality.«, u: Edward W. Soja, *Thirdspace: Journeys to Lost Angeles and Other Real-and-Imagined Places*. Oxford: Blackwell Publisher, 1996: 53-82.

¹⁰ E. W. Soja, *Thirdspace*: 62.

zbilje, koja ima udjela u proizvodnji prostora”.¹¹ Na taj način književni prostori omogućuju dvostruke uvide. Prvo, kao reprezentacije prostora pružaju pristup prevladavajućim kulturnim porecima prostora. Drugo, kao konstrukcije kulturnih poredaka dopuštaju prosudbe o kulturnotvornoj moći prostornih modela insceniranih u književnosti, koji su pod utjecajem stvarnih odnosa moći ili im pak izmiču. U tome leži reprezentirajuća kao i performativna dimenzija svih književnih prostornih poredaka.¹²

U analizi se kao temeljni elementi književnog prostora promatraju *živa bića*, tj. ljudi i *socijalna dobra*,¹³ pri čemu se u obzir uzima njihova materijalna i simbolička dimenzija.¹⁴ Književno se oblikovanje prostora pritom definira kao (književnim) tekstom posredovano relacijsko raspoređivanje živih bića i socijalnih dobara, koje uključuje dva analitički različita procesa: *spacing*, koji podrazumijeva “oprostorivanje”, odnosno smještanje elemenata, i *učinak sinteze*, koji uključuje procese apstraktnog predočavanja, percepcije i sjećanja te “omogućuje da se skupine socijalnih dobara i ljudi obuhvate kao element”.¹⁵

¹¹ Prema navedenom, prostor kao proizvod kulturnih - diskurzivnih i materijalnih - praksi implicitno upućuje na pojmove diskursa i proizvodnje fukoovske provenijencije. Vidi: Alexandra Strohmaier, »Zur Konstitution des Raumes durch diskurzive und performative Praxis.«, u: *Gedächtnis - Identität - Differenz: Zur kulturellen Konstruktion des südosteuropäischen Raumes und ihrem deutschsprachigen Kontext*, Beiträge des gleichnamigen Symposiums in Lovran/Kroatien, 4.-7. Oktober 2007, ur. M. Bobinac i W. Müller-Funk. Tübingen - Basel: A. Francke Verlag, 2008: 25-39, na str. 26. Usp. definicije diskursa u: Michel Foucault, *Arheologija znanja*, prev. M. Kozomara. Beograd - Novi Sad: Plato; Izdavačka knjižarnica Zorana Stanojevića, 1999: 88; 116-117.

¹² V. Wolfgang Hallet i Birgit Neumann, »Raum und Bewegung in der Literatur: Zur Einführung.«, u: *Raum und Bewegung in der Literatur: Die Literaturwissenschaften und der Spatial Turn*, ur. W. Hallet, B. Neumann. Bielfeld: transcript Verlag, 2009: 11-32, na str. 16.

¹³ Definicija književnog prostora u ovom radu oslanja se, u ponešto modificiranom obliku, na polazišnu definiciju društvenog prostora Martine Löw: “Raum ist eine relationale (An)Ordnung von Lebewesen und sozialen Gütern an Orten. Raum wird konstituiert durch zwei analytisch zu unterscheidene Prozesse, sad Spacing und die Syntheseleistung.” Vidi: *Raumsoziologie*. Frankfurt: Suhrkamp, 2001: 271.

¹⁴ Pritom pod materijalnošću, odnosno fizičkom egzistencijom prostora u književnom tekstu podrazumijevamo konkretnost, odnosno osjetilnost i slikovitost fikcionalnoga, tj. imaginarnog svijeta. Usp. odredbu pojma “konkretnog” prostora u narativnim tekstovima kod Katrin Dennerlein: “‘Konkret’ verstehe ich im Sinne von ‘sinnlich, anschaulich gegeben’, wobei die Anschaulichkeit im narrativen Text als Komponente eines semantischen Konzepts vorliegt, auf das referiert wird” (u: *Naratologie der Raumes*. Berlin - New York: De Gruyter, 2009: 48).

¹⁵ Kad je riječ o društvenom prostoru, ističe M. Löw, ta su dva procesa - povezivanje, odnosno smještanje prostornih elemenata i *učinak sinteze* - vezani uz ljudsku djelatnost (*Raumsoziologie*: 157-161). Modificirano, u specifičnom slučaju književnog, tj. tekstom konstruiranog prostora ti procesi vezivat će se uz tekstne instancije kojima se prostor posreduje (lik, pripovjedač, lirski subjekt) te uz *model čitatelja*, tj. tekstno utemeljen “antropomorfni konstrukt, koji je obilježen poznavanjem svih dotičnih kodova i raspolaze svim potrebnim kompetencijama za uspješnu provedbu svih tekstom potaknutih operacija.” Usp. definiciju *model čitatelja* u: K. Dennerlein, *Naratologie der Raumes*: 238.

U skladu sa zacrtanim polazištima, u radu će se nastojati osvijetliti procedure diskurzivne proizvodnje prostora na trima međuovisnim razinama: tekstnoj, intertekstnoj i kontekstnoj. To znači da će se uz rasporede prostornih elemenata koji proizlaze iz jezične prirode teksta, odnosno iz njegove topografske i kronotopske strukture,¹⁶ smještanje i sinteza prostornih elemenata promatrati iz vizure žanrovskih konvencija i intertekstualnih poveznica s prethodnim (književnim) reprezentacijama prostora,¹⁷ te s obzirom na činjenicu da je djelo nastalo u određeno vrijeme (sredinom 17. stoljeća), na određenom mjestu (u Dubrovniku) i da je pretpostavljalo određenu publiku. Također, na temelju uvida da književna reprezentacija prostora, participirajući u proizvodnji kulturnog prostora, ima udjela i u konstrukcijama kulturnih identiteta/alteriteta,¹⁸ prostor će se promatrati i u svjetlu simboličkih, tj. društvenih, političkih, vjerskih i kulturnih razgraničavanja.

Na taj način, analizom će se omogućiti detektiranje višestrukih i višeslojnih značenja prostora u *Trublji slovinskoj*, perspektive njegova oblikovanja, ali i osvjetljavanje dominantnih strategija književne i kulturne proizvodnje prostora u Dubrovniku u 17. stoljeću.

II.

1. *Trublja slovinska*, koja sadrži 444 osmeračka stiha, djelo je čija struktura sadrži elemente različitih žanrova.¹⁹ Dok na njezin dominantan panegiričko-prigodničarski žanrovski okvir upućuju naslov²⁰ i posveta, sam spjev, osim

¹⁶ O razinama strukturiranja prostora u narativnim tekstovima usp. Gabriel Zoran, »Towards a Theory of Space in Narrative.« *Poetics Today* 5 (1984) 2: 309-335.

¹⁷ Vidi o pojmu interteksta i intertekstualnosti u: S. Titscher i dr, *Methods of Text and Discourse Analysis*, prev. s njem. B. Jenner. London - Thousand Oaks - New Delhi: SAGE Publications, 2000: 23; Pavao Pavličić, »Intertekstualnost i intermedijalnost: Tipološki ogled.«, u: *Intertekstualnost & intermedijalnost*, ur. Z. Maković. Zagreb: Zavod za znanost o književnosti, 1988: 157-195.

¹⁸ Usp. Andreas Pott, »Identität und Raum.«, u: *Kulturelle Geographien: Zur Beschäftigung mit Raum und Ort nach dem Cultural Turn*, ur. Ch. Berndt i R. Pütz. Bielefeld: transcript Verlag, 2007: 27-52; Stefanie Bock, »Geographies of Identity: Der literarische Raum und kollektive Identitäten am Beispiel der Inszenierung von Nationalität und Geschlecht in Sybil Spottiswoodes *Her Husband's Country* (1911).«, u: *Raum und Bewegung in der Literatur: Die Literaturwissenschaften und der Spatial Turn*, ur. W. Hallet, B. Neumann. Bielefeld: transcript Verlag, 2009: 281-297.

¹⁹ Zoran Kravar u pogledu žanra *Trublje* ustvrđuje: "In dieser Dichtung mittleren Umfangs kommen, was offenbar okkasionell bedingt ist, Elemente der Epistel, der Ode und epische Elemente zusammen" (*Das Barock in der kroatischen Literatur*. Köln - Weimar - Wien: Böhlau, 1991: 200). Usp. S. Radulović-Stipčević, *Vladislav Menčetić*: 170.

²⁰ *Trublja slovinska*. U pohvalu prisvijetloga i priizvrsnoga gosp. Petra bana Zrinskoga Adrianskoga sirene spjevaoca. Pjesan Vladislava Jera Minčetića vlastelina dubrovačkoga. Vidi: Vladislav Menčetić, »Trublja slovinska.«, u: *Zbornik stihova XVII stoljeća*, prir. Rafo Bogišić. Zagreb: Matica hrvatska - Zora, 1967: 127-145, na str. 127.

panegiričkih stihova koji obilježavaju njegov početak i svršetak, sadrži narativni umetak u kojem se tematizira Sigetska bitka, koji upućuje na tradiciju povijesne epike. U posveti, datiranoj “na 20 Junija 1663”, u skladu s retoričkim normama pohvalnog, tj. prigodnog govorništva i toposom *sapientia et fortitudo*, adresat Petar Zrinski apostrofira se kao “najglasovitiji spjevalac” i “hrabren vitez”. Prvi dio spjeva otkriva za panegiričko pjesništvo konvencionalno oblikovanje lika vladara, odnosno ratnika: posredovanjem figure neizrecivosti, Zrinski se apostrofira kao junak čiju je slavu teško iskazati riječima, osvrtna na njegov karakter otkriva osobine idealnog vladara,²¹ a njegova se veličina legitimira plemenitošću, koja počiva na slavnome podrijetlu:

Dosta je rijeti da si grana
nikla iz duba tvojijeh djedâ,
ki su bili vrh svijeh banâ
vazda od časti i od izgleda.
Lav srditi, zvijer ohola
mirnu ovčicu ne porodi,
ni sivoga od sokola
golubica krotka ishodi.²²
Krv visoka od plemena
slični unuci vik ne taje,
pače kripost ponovljena
u njim svijetla vazda ostaje.²³

²¹ “Nadaren si svijem darima / najvećega od uresa, / ki u sebi združi i ima / nauk, narav i nebesa. (...) Kriposni su tvoji načini, / srce uzmožno, mudri svjeti, / čud bez varke i u hitrini / razbor stavne od pameti” (V. Menčetić, »Trublja slovinska.«: 130).

²² Aktualizacija za panegiričko pjesništvo tipičnog toposa plemenitog podrijetla, na ovom mjestu otkriva slobodnu parafrazu stihova iz Horacijevih *Carmina* (IV, 4. 29-32): *Fortes creantur fortibus et bonis, / Est in iuuenis, est in equis / Patrum virtus, nec imbellem feroces / Progenerant aquilae columbam* (“Jaki vuku podrijetlo od jakih i dobrih / Snaga je u mladim bikovima i u konjima otaca / Divlji orlovi ne porađaju pitome golubice”). No, oni bi mogli referirati i na prijam mladog Nikole Zrinskoga kod pape Urbana VIII. godine 1637, pri kojemu je papa Petrovu bratu darovao svoju knjigu pjesama na latinskom, upisavši kao posvetu upravo navedene Horacijeve stihove. Vidi: Erzsébet Király i Iván Sándor Kovács, »Rimski vodič Zrinskoga.«, prev. J. Damjanov, u: *Zrinski i Europa*. Zagreb: Društvo mađarskih znanstvenika i umjetnika u Hrvatskoj, 2000: 314-345, na str. 314-315. Usp. Margarita Sveštarov Šimat, »Ikonografske referencije europskoga prijama Nikole Zrinskoga u engleskome životopisu iz 1664.«, u: *Povijest obitelj Zrinski*, ur. J. Hekman. Zagreb: Matica hrvatska, 2007: 297-318, na str. 315.

²³ V. Menčetić, »Trublja slovinska.«: 130.

Narativni dio koji slijedi, u kojem se tematizira junaštvo Nikole Zrinskoga, Petrova pradjeda, u tom se smislu može, u okviru pohvale vladaru, tj. plemiću-ratniku, motriti kao proširenje toposa o plemenitu podrijetlu. S druge strane, evocirana kršćansko-turska bitka ne referira tek na plemićko podrijetlo Petra Zrinskog nego i, prizivajući temu povijesnog epa *Opsida sigetska* u *Adriansko-ga mora sireni*, na Zrinskoga kao na pjesnika. Dakle, sama *Sirena*, čiji tekst pohranjuje sjećanje na junački pothvat adresatova pradjeda, medij je distribucije tog sjećanja, ali i širenja pjesničke slave njezina autora, koji se u završnom djelu *Trublje slovinske* obilježenim panegiričkim stilom apostrofira kao “slovinski Apolo” i “Marte od sve pokrajine”. Također, evocirana slavna prošlost ujedno se razotkriva putokazom za djelovanje u budućnosti, pa se Petar slavi kao ban koji će protjerati Turke s kršćanskog teritorija i stolovati u Carigradu. Nakon stihova u kojima se hvali ratničko umijeće i vojna vrlina hrvatskoga bana, spjev završava tipičnom formulom skromnosti:

Za tve hvale drugo pero
Više od scijene nač ima se
Čim za Akila slavni Omero
Ne mâ pjesan podoba se.²⁴

2. Temeljna topografska struktura u Menčetićevoj *Trublji* razotkriva ponajprije horizontalno, a zatim i vertikalno oblikovanje prostora. Lik Zrinskoga kao adresat, referencije na povijesne i/ili političke entitete (Dubrovačka Republika, Hrvatsko Kraljevstvo, Osmansko Carstvo) i događaje (Sigetska bitka) te na realne toponime jasno signaliziraju povijesni koncept prostora, karakterističan za pohvalno pjesništvo. U pojedinim pak iskazima prizvani Bog kao vrhovni autoritet koji motivira djelovanje Zrinskih, tj. “prava” vjera koju utjelovljuju hrvatski junaci i turska nevjera elementi su religijskog prostora koji, osim vjerske horizontale, uključuje kršćansku kozmološku vertikalnu (nebo - zemlja - pakao). U projekciji pak vertikale na vjersku i povijesnu horizontalu, koja se očituje u divinizaciji likova hrvatskih banova i sotonizaciji Turaka, razabire se autocentrična perspektiva oblikovanja prostora u skladu s kojom se sveti, pravedni, kršćanski prostor identiteta suprotstavlja nevjerničkom, neprijateljskom, islamskom prostoru Drugoga.

²⁴ V. Menčetić, »Trublja slovinska.«: 140.

Ključnom se semantičkom odrednicom tako strukturirana prostora nadaje pritom koncept *slovinstva*, tj. ilirizma,²⁵ istaknut u naslovnoj sintagmi spjeva - *Trublja slovinska*, kojom se implicira okupljanje “svega puka slovinskoga” kao i lik njegova inicijatora.²⁶ Naime, “trublja”, kao konstitutivni element prostora, kojoj se metaforički prisposobljuje adresat, svojom materijalnom i zvukovnom dimenzijom konotira značenja slave, proglasa, sazivanja skupa, odnosno vojske, te pripreme za (odlučujući) boj.²⁷ Podrazumijevajući kao glazbeni instrument ideju širenja zvuka, tj. glasa, trubljom se signalizira ideja širenja slave, ali i - u Menčetićevu slučaju - širenja teritorija. Naslovom sugeriran prostor identiteta

²⁵ Ilirski ideologem, proizišao iz humanističkih koncepata nacionalne historiografije, kontinuirano je prisutan u ranonovovjekovnim tekstovima na širem južnoslavenskom području. Začetnikom ilirske ideje koja podrazumijeva poistovjećivanje starih Ilira s Južnim Slavenima smatra se Vinko Pribojević, koji je na temelju humanističkih primordijalnih teorija sastavio govor *Oratiode origine successibusque Slavorum*, koji je pred Hvaranima održao 1525, a objavio u Veneciji 1532. Tijekom 17. stoljeća u svojim različitim oblicima i izvedbama postaje ilirski ideologem “i konstitutivnim čimbenikom tadašnjih dominantnih kulturnih i političkih praksi”. Njegova eksploatacija u historiografskim i književnim djelima Dubrovčana, koja se u književnoj historiografiji određuje terminom *baroknog slavizma*, vezuje se uz reformnokatoličku verziju ilirizma, odnosno uz ideologiju i političke ciljeve Katoličke crkve posttridentskog razdoblja. Vidi: Zrinka Blažević, *Ilirizam prije ilirizma*. Zagreb: Golden marketing - Tehnička knjiga, 2008. O ilirskom ideologemu u književnosti usp. Reinard Lauer, »Ilirski ideologem.«, u: *Studije i rasprave*. Zagreb: Matica hrvatska, 2002: 9-32; Rafo Bogišić, »Hrvatski barokni slavizam.«, u: *Hrvatski književni barok*, ur. D. Fališevac. Zagreb: Zavod za znanost o književnosti, 1991: 9-38; Zoran Kravar, »Svjetonazori i ideje.«, u: *Hrvatska i Europa. Kultura, znanost i umjetnost*, sv. III: Barok i prosvjetiteljstvo (XVII-XVIII. stoljeće), ur. I. Golub. Zagreb: HAZU; Školska knjiga, 2003: 117-121; Davor Dukić, »Hrvatska književnost. Neke temeljne značajke.«, u: *Hrvatska i Europa. Kultura, znanost i umjetnost*, sv. III: Barok i prosvjetiteljstvo (XVII-XVIII. stoljeće), ur. I. Golub. Zagreb: HAZU; Školska knjiga, 2003: 496-498.

²⁶ Usp. posvetu spjeva u kojoj se Petar Zrinski apostrofira kao junak i pjesnik “kijem se diči sadašnji narod svega puka slovinskoga” (V. Menčetić, »Trublja slovinska.«: 127).

²⁷ U Bibliji i klasičnoj književnosti trublja ima sličnu funkciju i najčešće se koristi za slanje signala, sazivanje skupa, te osobito za objave bojeva. Ona je sinonim za rat i ratnu uzbunu i u književnosti ranog novog vijeka, gdje se redovito javlja u opisima bitaka. U renesansnoj ikonologiji trublja je standardni atribut Slave, ali i Povijesti, na što, između ostalog, upućuju tradicionalni renesansni portreti Klio. Vidi: Michael Ferber, *A Dictionary of Literary Symbols*. Cambridge University Press, 1999: 220-222; James Hall, *Rječnik tema i simbola u umjetnosti*, prev. M. Grčić. Zagreb: August Cesarec, 1991: 344. U priručniku amblema i simbola *Ikonologija* (1593) Cesarea Ripe, koji je u 17. stoljeću doživio brojna izdanja na više europskih jezika, pod natuknicom “Slava” stoji sljedeće: “Žena sa zlatnom krunom na glavi i trubom u desnoj ruci. Slava, kako veli Ciceron, jest glasovitost zbog mnogih i značajnih dobročinstava iskazanih svojima, prijateljima, domovini i ostalim osobama. Slika se s trubom u ruci jer njome se pučanstvu razglašuje volja velikaša. Kruna je znak nagrade što je zaslužuje svaki slavan čovjek.” Vidi: Cesare Ripa, *Ikonologija*, prev. B. Jozić. Split: Laus, 2000: 452.

tako referira, prizivajući topose ilirskog ideologema, na ideju o etničkom i/ili jezičnom jedinstvu Slavena, čiji mitski teritorij uključuje gotovo “cijelu Europu i velik dio Azije”, ali i na *virtus militaris* kao na *slovinsku* standardnu vrlinu.²⁸ To potkrepljuje i, za dubrovačku književnu kulturu 17. stoljeća tipičan motiv Slave na sunčanim kolima u početnim stihovima spjeva:²⁹

Zaletje se iz sjevera
na sunčanom kolu Slava.
š njom glas vedri prostrije pera
dubrovačkih put država.
Zamnije u slavi svaka strana,
njih došastija srječno u brime,
od Zrinjskoga dočim bana
ču se glasit slavno ime.³⁰

U navedenim stihovima, koji otkrivaju Gundulićevo djelo kao intertekst,³¹ *slovinski* prostor zadobiva, preko pozicioniranja pošiljatelja i adresata, konkretnije obrise. Zacrtavajući koordinate *slovinskog* sjevera i juga, kao prostorni elementi ističu se likom Zrinskog reprezentirano Hrvatsko Kraljevstvo i “dubrovačke države”, u čije ime nastupa kazivač. Takvim se rasporedom, osim mitskog i ideološkog, konstituira i politički prostor, što se, između ostalog, očituje i u pozicioniraju “sjevera” na pretpostavljenoj karti “*Slovinskog Kraljevstva*”. Kao obitavalište Slave, prizvano u prvim stihovima, “sjever” konotira značenja zvijezde vodilje,³² ratne inicijative i mitske domovine moćna,

²⁸ Elaboraciju ilirskih toposa vidi u: Z. Blažević, *Ilirizam prije ilirizma*: 88-113.

²⁹ Naime, slava je, kad je riječ o ilirskoj nacionalnoj karakterologiji, najistaknutija *slovinska* vrlina i vezuje se u prvome redu uz ratne zasluge. Pritom “univerzalni argumentacijski obrazac (...) počiva na tezi da već sam slavenski etnonim, etimološki izveden iz riječi ‘slava’, simbolički utjelovljuje esenciju nacionalnog karaktera, odnosno označuje ratničku slavu koju su Slaveni stekli tijekom povijesti svojim junačkim djelima”. Vidi: Z. Blažević, *Ilirizam prije ilirizma*: 103.

³⁰ Vidi: V. Menčetić, »Trublja slovinska.«: 129.

³¹ Menčetićeви su stihovi svojevrsna kompilacija Gundulićevih stihova iz panegirika toskanskom knezu Ferdinandu II. (“Zaleti se strjelovita / na sunčanih kolih slava / po najvećem dijelu svijeta / slovenskih svih država”; s. 1-4) i iz *Osmana* (“Zaletje se iz sjevera / na Istočna ljuta Zmaja / i prostrije bijela pera / poljski Oro put Dunaja”; X, s. 97-100).

³² Zvijezda je klasični element “ilirske” ikonologije, ali i heraldike. “Ilirski” grb - bijeli polumjesec i zvijezda na crvenom polju - prisutan je u više prikaza u prvom “ilirskom”, odnosno grobniku Petra Ohmućevića, najstariji sačuvani prijepis kojega potječe iz 1595. Vidi: »Grbovnik obitelji Korjenić-Neorić«, u: Ivo Banac, *Grbovi - biljezi identiteta*. Zagreb: Grafički zavod Hrvatske, 1991: 131-316, na str. 149, 151, 153, 155, 156, 164. Usp. Z. Blažević, *Ilirizam prije ilirizma*: 164-175. Također, na početku zbirke “ilirskih” grbova Pavla Rittera Vitezovića *Stematographia*

oružju vična slavenskoga naroda,³³ ali u isti mah i određenu političku opciju u pogledu rješavanja aktualnog turskog pitanja u kršćanskoj Europi. To uz apostrofu hrvatskoga bana kao “sjeverne zvijezde”, potvrđuje i intertekstualni dijalog Menčetićeve spjeva s Gundulićevim *Osmanom*, u kojem ulogu vođe skorašnjeg *sveslovinskog* vojnog pothvata protiv Osmanlija ima “poljski oro sa sjevera”, tj. “od sjevera sjever brži” - poljski kraljević Vladislav.³⁴

Uz navedene, bitan je element *slovinskog* prostora Siget, mjesto sjećanja na povijesni kršćansko-osmanski sukob vojski Nikole Zrinskog i sultana Sulejmana godine 1566. Oblikujući se u skladu s tradicijom povijesne epike kao prostor boja i junaštva,³⁵ Siget u *Trublji* upućuje na mnemohistorijski narativ o toj bici, karakterističan za historiografske i književne tekstove kao i za usmeno pjesništvo.³⁶ S tim u vezi, opće je mjesto u prikazima bitke isticanje nerazmjera vojnih snaga, što se u Menčetićevu spjevu realizira opisom goleme vojske sultana Sulejmana koji “sa svom silom / Istok Zapad zaedno združi / i s većijem svijeta dilom / dođe Seget da opkruži”.

(Beč, 1701) stoji grb Ilirika, uz koji stoji sljedeće tumačenje: “ILIRIK, čije je prastaro ime nekadašnja Rimaska Carevina nadjenula tolikim kraljevinama i pokrajinama, nosi u grbu spoj mjeseca i Jupiterove zvijezde u bijeloj boji na crvenom polju. Među znamenjima mjesec naznačuje narod, a Jupitra ljubitelji zvijezda zovu velikom srećom. Pod njegovim je osobitim ili (kako kažu) danjim znakom rečena zemlja. Taj spoj, prema Ptolomeju i drugima, sklon je vjeri: podaje izvrsno zdravlje i dug život. Te blagodatne utjecaje uživaju žitelji Ilirika; Bogu su odani, vladaru vjerni, ljube bližnjega, prema svakom hvalevrijedno iskreni, dovitljivi, zdravi, vitki, hrabri, časni; a mnogi od njih, kako i u ovo naše doba vidjesmo, proživljuju i pedeset, gdje koji šezdeset, a drugi i više godina”. Vidi: »Pavao Ritter Vitezović: Grbopis Ilirika.«, u: I. Banac, *Grbovi - biljezi identiteta*. Zagreb: Grafički zavod Hrvatske, 1991: 117-130, na str. 122.

³³ Kolijevkom su se *slovinskog* naroda u 17. stoljeću smatrali “sjeverni predjeli” Europe - Skandinavija i Baltičko more. Vidi: Mavro Orbini, *Kraljevstvo Slavena*, prev. S. Husić, prir. F. Šanjek. Zagreb: Golden marketing - Narodne novine, 1999.

³⁴ Kako je istaknuo B. Vodnik: “Analiza Menčetićeve pokazuje, da on upravo odgovara na Gundulićevu pjesmu Vladislavu, samo što oslobođenje balkanske raje, proročanstvo o propasti Turske te nadimak ‘sjeverna zvijezda’ i ‘carski dobitniče’ prenosi na Petra Zrinskoga” (u: *Povijest hrvatske književnosti*: 241).

³⁵ Prostor boja, koji se konstituira pripovijedanjem o tijeku bitke i njezinu ishodu i opisom akcija Nikole Zrinskoga i njegove vojske, uključuje tipične elemente kao što su “dim”, “magla”, “oganj”, “sto tisuć grla vika”, “mrtva tjelesa”, “konji”, “koplja” i dr. Usp. Vidi: V. Menčetić, »Trublja slovin-ska.«: 130-134.

³⁶ Prikaz Sigetske bitke u Menčetićevu spjevu pritom nije nastao na temelju Petrove *Adrijanskoga mora sirene*. Kao moguće pisane izvore S. Radulović-Stipčević navodi Črnkovu kroniku ili druge, talijanske kronike i povijesni ep Barne Karnarutića *Vazetje Sigeta grada*, a kao usmene izvore bugarštice *Ban Mikloš Zrinski u Sigetu gradu* i *Car Mustafa Otomanović ide s vojskom za okružiti i osvojiti Seget*, koje su zabilježene u Kotoru i na području Dubrovačke Republike. Vidi: *Vladislav Menčetić*: 158-159.

Slično kao u Gundulićevu *Osmanu*,³⁷ snažna neprijateljska turska vojska na bojištu, sa sultanom i Mehmed pašom na čelu, utjelovljuje vojnu, političku i teritorijalnu moć Osmanskoga Carstva,³⁸ a njezin je hiperbolički prikaz istodobno u funkciji apoteoze neusporedivo slabije opremljene, ljudstvom i oružjem, kršćanske vojske. Pritom se u neizbježnom vojnom porazu i smrti kršćanskih vojnika, posvećenih “svetoj Vjeri, Časti i Bogu” razabiru i vjerska, martirska obilježja prostora. U tom smislu, poraz se protiv “zla silnika”, nadmoćne turske vojske koja se simbolički prisposobljuje “oholom zmaju”, preobražava u moralnu pobjedu, a lik Zrinskoga, utjelovljujući, u skladu s modelom *athletae Christi*, srednjovjekovni ideal kršćanskog mučenika-heroja, koji “svijetu ostavlja glas neumrli / dušu Bogu, slavi Ime”, nedvojbeni je uzor koji treba slijediti.³⁹

Razlog prosi: tko na sviti
turski mjesec stupom plesa,
da se bude uzvisiti
nad zvijezdami, vrh nebesa.⁴⁰

Pritom prostor identiteta, dijakronijski reprezentiran djedom i unukom, tj. lozom Zrinskih, zadobiva značenje *antemurale Christianitatis*,⁴¹ na što, osim

³⁷ U 4. pjevanju *Osmana*, u kojem se tematizira Hoćimska bitka, u iskazu lika Ali-paše turska je vojska na bojištu predočena na sljedeći način: “Sto jezika, sto naroda / ujedno se sta s pò svijeta” (s. 25-26).

³⁸ Oblikovanje neprijateljskog, osmanskoga prostora otkriva pritom stereotipne predodžbe o Osmanskom Carstvu i Turcima u europskom ranonovovjekovlju, koje, među ostalima, dokumentiraju i tekstovi hrvatskih autora. Usp. Davor Dukić, *Sultanova djeca*. Zadar: Thema, 2004: 197-218.

³⁹ O oblikovanju Nikole Zrinskoga kao *athletae Christi* u epovima Nikole i Petra Zrinskog *Szigeti Veszedelem* (Beč, 1651) *Opsida sigeta* (Venecija, 1660), vidi: Andreas Angyal, *Die Slawische Barockwelt*. Leipzig: Seeman, 1961: 241. O srednjovjekovnom kršćanskom idealu junaka dostojna neba zbog borbe protiv nevjernika usp. Ernst Robert Curtius, *Evropska književnost i latinsko srednjovjekovlje*, prev. S. Markuš. Zagreb: Matica hrvatska, 1971: 184.

⁴⁰ V. Menčetić, »Trublja slovinska.«: 135.

⁴¹ Konstruiranje hrvatskog prostora kao *antemurale Christianitatis*, kao i isticanje Zrinskih kao branitelja kršćanske, tj. europske granice u Menčetićevu spjevu upućuje na proširenu (samo)predodžbu o Hrvatima, čija se prva, no službenim dokumentima nepotvrđena formulacija vezuje uz susret pape Lava X. i izaslanika hrvatskoga bana Petra Berislavića 12. prosinca 1519, tijekom kojega je papa, prema predaji “obećao kako neće dopustiti da propadne ta zemlja, *scudum solidissimus et antemurale christianitatis*, najtvrdi štit i predzide kršćanstva”. Prva se pak potvrđena uporaba vezuje uz sjednicu njemačkog državnog sabora u Nürnbergu u rujnu 1522, na kojoj je knez Bernardin Frankopan, moleći za pomoć, istaknuo da je “Hrvatska štit i vrata kršćanstva”. Na Saboru kršćanskih zemalja u tom gradu iste godine za Hrvatsku je upotrijebljen naziv *Zwingermaurer* (tvrđava), a “nadvojvoda Ferdinand Habsburški govori da ‘viteški kršćanski narod’ Hrvatâ ‘poput štita’ stoji ispred Štajerske, Koruške i Kranjske, te cijele srednje Europe i zapadnoga kršćanskog svijeta”. Vidi: I. Žanić, »Simbolički identiteti Hrvatske«: 165-166. Usp. *Govori protiv Turaka*, prir. Vedran Gligo. Split: Logos, 1983: 343; 356; Ivo Paić, »Obrisi hermeneutike predžida.« *Društvena istraživanja* 4 (1995) 2-3 (16-17): 199-230, na str. 205-206; D. Dukić, *Sultanova djeca*: 136.

likova vrljih banova prisposobljenih štitu “vjere prave” i bitaka s Osmanlijama u kojima su sudjelovali, eksplicitno upućuju i često citirani stihovi *Trublje*:

Od ropstva bi davno u valih
Potonula Italija,
O hrvatskijeh da se žalih
More otomansko ne razbija.⁴²

Siget kao mjesto povijesnog sjećanja i istaknuti element *slovinskog* prostora, promatran iz vizure teorije kulturnog pamćenja Jana Assmana, ima višestruku ulogu.⁴³ Dok sjećanje na junaštvo Nikole Šubića Zrinskog iz perspektive sadašnjosti u kojoj djeluje Petar ima *fundirajuće* značenje, njegova je funkcija i *kontraprezenska*, jer istodobno implicira nezadovoljstvo sadašnjošću, što se, između ostalog, očituje u referencijama na aktualne tursko-kršćanske granične sukobe:

Eto i sad zmaj oholi
vas ognjevit glavu uzdiže,
kobnijem krugom da okoli
tvrđu novu od Kaniže.
Tko da se opre? Ko da smije
okom zgledat sprave hude,
ako tvoga mača nije
da ju obrani i zabljuje?⁴⁴

No to se sjećanje također otkriva uporištem za promjenu sadašnjeg stanja, odnosno za mesijansku viziju budućnosti,⁴⁵ u kojoj kao mesijanski lik figurira Petar Zrinski, potomak sigetskog junaka, od čijeg imena “trepti istok, / svak se boji” i čija je krepost “od scijene / da kraljevat svijet dostoji”.

⁴² V. Menčetić, »Trublja slovinska.«: 136.

⁴³ Kao dvije temeljne funkcije kulturnog sjećanja, koje proizlaze iz dva tipična odnosa spram prošlosti, Jan Assmann navodi *fundirajuću funkciju* koja “sadašnjost stavlja pod svjetlo pripovijesti koja joj daje privid smislenog, bogomželjenog, nužnog, nepromjenjivog” i *kontraprezensku funkciju* koja “polazi od iskustva deficijencije sadašnjosti i u sjećanju priziva neku prošlost koja uglavnom poprima crte Herojskog doba”, pri čemu sadašnjost nije fundirana, nego je “štaviše, izbačena iz ravnoteže ili barem relativirana spram jedne veće i ljepše prošlosti”. Vidi: Jan Assmann, *Kulturno pamćenje: pismo, sjećanje i politički identitet u ranim visokim kulturama*, prev. V. Prelejić. Zenica: Vrijeme, 2005: 93-101, na str. 93.

⁴⁴ V. Menčetić, »Trublja slovinska.«: 136.

⁴⁵ Na taj se način “sjećanje (...) preokreće u očekivanje”, a evocirana prošlost “ne pojavljuje se kao nepovratno Herojsko doba nego kao politička i socijalna utopija za čije ostvarenje valja živjeti i raditi”. Vidi: J. Assmann, *Kulturno pamćenje*: 94.

Preobrazba stanja “tamnila” u svjetlost oprostora se kretanjem Zrinskoga prema “istoku”, tj. Carigradu i vizijom njegova oslobođenja od turskih nevjernika:

Vidim smrtnom u bljedilu
turski mjesec gdi zapada
zauvijek stati u tamnilu
i ne steći već nikada.
Zrinsko sunce njega tjera
u istoku da pogine,
da se utopi š njim nevjera,
Crna mora sred pučine.⁴⁶

Takvim rasporedom, koji evocira koordinate negdašnjeg povijesnog kršćanskog carstva i implicira mitski *slovinski* teritorij, konstituira se ujedno bogomdani, sve-ti prostor. Naime, referencijom na starozavjetni Mojsijev pothvat, Crno se more prisposobljuje Crvenome, pa akcija Zrinskog zadobiva iz kazivačeve perspektive biblijske razmjere spašavanja odabranog, Božjeg naroda iz ropstva, pri čemu hr-vatski ban ima ulogu Božjeg odabranika:

I ako utopi Farauna
Mojzeu moru Crljenome
bit će utopit čast potpuna
cara u moru sad Crnome.⁴⁷

Vizija pak zaposjednutog, tj. oslobođenog Carigrada, simbolički prizvana skidanjem “carskog” i podizanjem kršćanskoga stijega, uključuje i promjenu političke jurisdikcije:

Vidim bojne sred potjere
gdi stijeg carski po tleh pada,
gdi se drugi s križem stere
vrh bijeloga Carigrada.
Cesarovijem tu pod krilom
ban će čestit stolovati,
ban imenom a kralj dilom
podložni će puk vladati.⁴⁸

⁴⁶ V. Menčetić, »Trublja slovinska.«: 137.

⁴⁷ V. Menčetić, »Trublja slovinska.«: 137.

⁴⁸ V. Menčetić, »Trublja slovinska.«: 137.

Tako se Carigrad, reprezentirajući u isti mah islamsku vjeru i osmansku vlast, nadaje bitnim elementom prostora koji u perspektivi, osim kršćanske vjere, podrazumijeva i katoličku, odnosno - smještanjem hrvatskoga potkralja na carigradsko prijestolje, ali i pod okrilje "cesara" - habsburšku vlast.

3. Konstrukt prostora u Menčetićevu spjevu svojim temeljnim sastavnicama - sučeljavanjem kršćanskog, odnosno *slovinskog* identiteta i islamske, tj. osmanske drugosti, vizijom pada Osmanskog Carstva i oslobođenja kršćanskih zemalja te likom katoličkog vladara, službom i/ili lozom vezana uz austrijsko prijestolje, kao njihova osloboditelja - otkriva prostornotvorni model koji je karakterističan i za tekstove drugih dubrovačkih autora u 17. stoljeću.⁴⁹

Iz perspektive kršćanskog kazivača optimistična vizija propasti Osmanskog Carstva pritom, u najširem smislu, upućuje na tadašnji vjerski, politički i kulturni diskurs na kršćanskom Zapadu.⁵⁰ Na vojnoj pak mobilizaciji utemeljeno, prekrajanje vjerske i geopolitičke karte Europe, što implicira spomenuti prostorni model, moguće je promatrati u kontekstu vjerskih i političkih, odnosno zajedničkih vojnih projekata vezanih uz Rimsku kuriju i austrijske i španjolske Habsburgovce.⁵¹ S tim u vezi, Zrinka Blažević ističe antiosmansku

⁴⁹ O kontinuitetu takva modela u dubrovačkoj književnosti u 17. stoljeću, osim Gundulićeva *Osmana* i pohvalnice toskanskome knezu Ferdinandu II, koji su nastajali 1630-ih, i Menčetićeva spjeva, svjedoče i pseudopovijesne tragikomedije Junija Palmotića (*Danica*, *Captislava*, *Bisernica*) datirane sredinom stoljeća kao i panegirici poljskom kralju Janu Sobjeskom Petra Kanavelića s kraja stoljeća, pisani u povodu turske opsade Beča 1683.

⁵⁰ Naime, za razliku od prevladavajućih pesimističkih tonova u tekstovima kršćanskih autora u 15. i 16. stoljeću, u kojima se Osmansko Carstvo isticalo kao savršeno organizirana država, a turska vojska kao nepobjediva sila vrijedna straha i strahopoštovanja, optimizam, kritičnost i vjera u pad Osmanskog Carstva opća su mjesta u zapadnjačkim tekstovima u 17. stoljeću. Ta se promjena, koja obilježava posljednju četvrt 16. stoljeća, u perspektivi vezuje uz višestruke čimbenike pa se, između ostalog, može promatrati u kontekstu bitke kod Lepanta 1571, koja je u Europi odjeknula kao velika kršćanska pobjeda, u svjetlu gospodarske krize u Osmanskom Carstvu, potaknute preusmjeravanjem svjetske trgovine s Mediterana na Atlantik, ili u svjetlu iščekivanja milenija, tj. tisućite godine muslimanskog kalendara. Vidi: Lucette Valensi, »The Making of a Political Paradigm: The Ottoman State and Oriental Despotism.«, u: *The Transmission of Culture in Early Modern Europe*, ur. A. Grafton i A. Blair. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1990: 173-203. O predodžbi Turaka u hrvatskoj ranonovovjekovnoj književnosti vidi u spomenutoj knjizi D. Dukića, *Sultanova djeca*.

⁵¹ Na spregu zajedničkih vjerskih i političkih interesa ujedinjenih Katoličke crkve i španjolskih i austrijskih Habsburgovaca u razdoblju katoličke obnove, među ostalima upućuje Lonnie R. Johnson u poglavlju »The Counter-Reformation: The Roman Catholic Church and the Habsburg Dynasty Triumphant, 1550-1700.«, u: *Central Europe: Enemies, Neighbors, Friends*. New York: Oxford University Press, 1996: 85-102. Usp. poglavlje o reformnokatoličkom ilirizmu u: Z. Blažević, *Ilirizam prije ilirizma*: 152-270, posebno na str. 152-161.

mobilizatorsku dimenziju kao važnu sastavnicu ilirizma katoličke obnove, što je “osobito izraženo u doba ratova s Osmanskim Carstvom početkom, sredinom i krajem 17. stoljeća, kad se reformnokatolički ilirizam funkcionalno uklapa u vojnopolitičke proturske projekte, i to jednako one crkvene kao i one svjetovne provenijencije”.⁵² Jedno od važnih središta tih protuturskih aktivnosti bio je, uz Rim, Madrid i Napulj - Dubrovnik.⁵³

Temeljna pak razlika između “inačica” *slovinskog* prostora u Dubrovčana očituje se u diskurzivnoj realizaciji figure katoličkog vladara-osloboditelja kao njegova konstitutivna elementa.⁵⁴ U tom smislu, istaknuti se lik Petra Zrinskog u *Trublji*, poput poljskog kraljevića Vladislava u Gundulićevu povijesnom epu, može promatrati u kontekstu aktualnog stanja na osmansko-kršćanskoj granici. Naime, Menčetićev spjev nastaje upravo u doba europske “euforije za Zrinskima”, potaknute njihovim pobjedničkim vojnim pothvatima protiv Osmanlija 1663. i 1664,⁵⁵ o kojoj, između ostalog, svjedoče različite publikacije - od letaka, kronika i almanaha do političkih rasprava o Osmanskom Carstvu i osmanskoj problematici ili europskoj politici.⁵⁶ S tim u vezi, oblikovanje likova Petra i njegova pradjeda Nikole u *Trublji slovinskoj* može se promatrati u svjetlu aktualne europske medijske reprezentacije Zrinskih. U skladu s općeprihvaćenim modelima kršćanskih junaka i razotkrivajući kao opća mjesta kult predaka i stoljetnu prisutnost obitelji na bojnem

⁵² Z. Blažević, *Ilirizam prije ilirizma*: 155.

⁵³ O Dubrovniku kao središtu političko-obavještajne antiosmanske akcije potkraj 16. i u 17. stoljeću usp. Z. Blažević, *Ilirizam prije ilirizma*: 160-161. O protuturskim aktivnostima vlastele i uz njih vezanom političkom i rodovskom raskolu u Dubrovačkoj Republici vidi: Stjepan Ćosić i Nenad Vekarić, *Dubrovačka vlastela između roda i države: Salamankezi i sorbonezi*. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2005.

⁵⁴ U Gundulićevu *Osmanu* riječ je o poljskom kraljeviću Vladislavu, a u panegiriku o toskanskom knezu Ferdinandu II. U pseudopovijesnim tragikomedijama Junija Palmotića istaknuti su ugarski junaci i kraljevi, a u Kanavelićevim pohvalnim pjesmama *slovinski* je osloboditelj Jan Sobjeski.

⁵⁵ Riječ je o velikoj pobjedi Nikoline vojske na Muri (16. listopada 1663), Petrove kod Otočca (17. studenog 1663) te o tzv. *Zimskoj vojni* 1664, kad je zaslugom Nikole Zrinskoga uništen dio glasovitog Sulejmanova mosta kod Osijeka.

⁵⁶ Na temelju istraživanja herojske ikonografije Zrinskih, Margarita Sveštarov Šimat utvrđuje da je 1663-1664. u Europi “emitirano više od stotinu tisuća grafičkih listova s njihovim likom i imenom. Kada se toj nakladi pribroji i naklada s prikazima bitaka gdje se Zrinski prikazuju i spominju kao protagonisti i vojskovođe, potom i letci bez ilustracija, taj broj dosiže pola milijuna i više otisaka (...)”. Vidi: »Ikonografske referencije europskoga prijama Nikole Zrinskoga u engleskome životopisu iz 1664.«, u: *Povijest obitelji Zrinski*, ur. J. Hekman. Zagreb: Matica hrvatska, 2007: 297-318, na str. 299.

polju s Osmanlijama,⁵⁷ Zrinski su predočavani kao bojnici Kršćanstva, tj. vojskovođe Božjega naroda.⁵⁸ U stvaranju i njegovanju takve predodžbe imala je udjela i sama obitelj Zrinski, na što, osim Nikolina mađarskog povijesnog epa *Szigeti Veszedelem* (Beč, 1651) i njegova hrvatskoga “prepjeva” Petra Zrinskoga *Opsida Sigeta* (Venecija, 1660),⁵⁹ upućuju i portreti Zrinskih i njihove ikonografske inačice, koji “svjedoče o visokoj svijesti njihovih naručilaca o umjetničkom predstavljanju kao mediju javnog i ceremonijalnog emitiranja značaja”.⁶⁰

Također, konstrukt *slovinskog* prostora u Menčetićeveu spjevu može se promatrati u kontekstu konkretnih političkih nastojanja Zrinskih i njihovih istomišljenika u zapadnoj Europi, koji su zagovarali osnivanje međunarodne protuturske koalicije i ofenzivni rat protiv Osmanskog Carstva.⁶¹ Takvo političko usmjerenje u vezi s rješavanjem “turskog pitanja” eksplicitno se zagovara, između ostalog, i u tekstovima

⁵⁷ Usp. M. Sveštarov Šimat, »Ikonografske referencije europskoga prijama Nikole Zrinskoga«: 298. Takva se predodžba o Zrinskim može motriti u kontekstu ranonovovjekovne aretologije, koja je, kako navodi Z. Blažević, “elaborirajući na tragu Aristotelovih naputaka optimalne modalitete reprezentacije i inscenacije herojske vrline, idealnim tipom herojske paradigme smatrala rat, posebice rat protiv Osmanlija. Zahvaljujući, prije svega, funkciji paradigmatškoga poprišta sukoba religijski i civilizacijski determiniranih načela *virtus divina* i *feritas*, koji u aristotelijanskoj etičkoj dijalektici tvore *virtus heroica*, upravo je protuturski rat u baroknom imaginariju uživao status privilegiranog *theatrum honoris*”. Vidi: »Rodne subverzije herojske matrice u djelu *Adrianskoga mora sirena* Petra Zrinskoga«, u: *Teorije i politike roda*, ur. T. Rosić. Beograd: Institut za književnost i umetnost, 2008: 329-342.

⁵⁸ To ilustrira i engleski životopis Nikole Zrinskoga *The Conduct and Character of Count Nicholas Serini, Protestant Generalissimo of the Auxiliaries in Hungary, The most Prudent and resolved Champion of the Christendom* (1664), kao i putopisni zapis Nizozemca Jakova Tolla, gosta Nikole Zrinskoga na imanju u Čakovcu, objavljen u knjizi *Epistolae itinerariae* (Amsterdam, 1700). Vidi: »Šesto putno pismo Jakova Tolla«, prev. B. Kuntić Makvić, u: *Zrinski i Europa*, ur. J. Damjanov. Zagreb: Društvo mađarskih znanstvenika i umjetnika u Hrvatskoj, 2000: 151-158. Kad je riječ o europskoj recepciji braće Zrinski, za njemačke i nizozemske nakladničke izvore karakteristična je “*dioskurska* recepcija Zrinskih kao Kastora i Poluksa (junaka koji se međusobno nadopunjuju)”, u Veneciji “nailazimo samo na recepciju Petra, a u Engleskoj i Francuskoj nailazimo skoro na isključivu recepciju Nikole Zrinskog”. Pritom se venecijanska recepcija Petra dovodi u vezu s njegovom političkom orijentacijom prema Jadranu, a francuska recepcija Nikole s političkim interesima francuskoga kralja Luja XIV. V. M. Sveštarov Šimat, »Ikonografske referencije europskoga prijama Nikole Zrinskoga«: 299.

⁵⁹ O strategijama obiteljske autoreprezentacije i autoheroizacije u epovima dvojice braće vidi: Zrinka Blažević i Suzana Čoha, »Petar Zrinski - strategije i modeli heroizacije u književnom diskursu.« *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest* 40 (2008): 91-117.

⁶⁰ Vidi: Margarita Šimat, »Portreti Nikole i Petra Zrinskih, ikonografska emisija značaja i pretenzija«, u: *Zrinski i Europa*, ur. J. Damjanov. Zagreb: Društvo mađarskih znanstvenika i umjetnika u Hrvatskoj, 2000: 59-134.

⁶¹ Prema povijesnim izvorima, Nikola Zrinski radio je na uspostavljanju i njegovanju veza s, među ostalima, Francuskom, Venecijom, Poljskom, papinstvom i “Rajnskim savezom”. Vidi: Miroslav Kurelac, »Petar Zrinski i Fran Krsto Frankopan u okviru europskih zbivanja svog vremena.« *Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin* 12-13 (2001): 9-14, na str. 11.

dvojice predsjedatelja rimskoga Zbora Sv. Jeronima - uglednog Dubrovčanina, bibliotekara Vatikanske knjižnice, Stjepana Gradića⁶² i Trogirana, povjesničara, Ivana Lučića. U predviđenom, ali neobjavljenom predgovoru njegova djela *De Regno Dalmatiae et Croatiae*⁶³ komentira se tada aktualan mletačko-turski, tj. Kandijski rat (1645-1669), koji je shvaćen kao prilika za uspostavljanje kršćanskog saveza koji bi slomio Osmansko Carstvo i "izagnao" islam iz Europe, pri čemu je istaknuta i inicijativa Hrvata.⁶⁴

Konačno, antiosmanska orijentacija i optimistična vizija *slovinске*, tj. kršćanske budućnosti, koje nudi konstrukt prostora u *Trublji slovinскоj* mogli bi se tumačiti i kao reakcija na napetosti na kopненоj i morskoj granici Dubrovačke Republike za Kandijskog rata, kada su na njezin teritorij, uz hajduke u mletačkoj službi, učestalo upadali i Turci iz Novog i Bosne. Njihovi su napadi u pojedinim slučajevima, osim razaranja i pljačke, uključivali i ubijanje te odvođenje stanovništva u ropstvo,⁶⁵ o čemu se redovito kao vladin izaslanik osobno osvjedočivao i sam Menčetić.⁶⁶

⁶² Kao vatikanski stručnjak za "istočno pitanje", Gradić je napisao niz epistolarnih rasprava - *De bello Cretensi* (1658), *De presenti statu Ottomanici imperii anno 1661*, *Discorso al Cardinal Rasponi del modo di annuntiare la guerra col Turco nell'anno 1664*, *De bello Hungarico* (1665), *De bello Polonorum adversus Turcas* (1678) - u kojima se komentira stanje u Osmanskom Carstvu i aktualni sukobi na kršćansko-osmanskoj granici i propagira protuturski savez u kojem bi vodeću ulogu imale svjetske sile poput Francuske i Španjolske. Također, rimska arhivska vrela (*Ottoboniani latini*, voll. 2480, ff. 720-724) otkrivaju i Gradićeve pohvalne tekstove o Nikoli Zrinskome. Vidi poglavlje »Istočno pitanje«, u: Stjepan Krasić, *Stjepan Gradić (1613-1683) - Život i djelo*. Zagreb: JAZU, 1987: 238-267. Usp. Miroslav Kurelac, »Suvremenici i suradnici Ivana Lučića.« *Zbornik historijskog instituta JAZU* 6 (1969): 133-142.

⁶³ Puni naslov prvog izdanja glasi: *Ioannis Lvcii Dalmatini De regno Dalmatiae et Croatiae libri sex*. Amstelaedami: Apud Ioannem Blaeu, 1666.

⁶⁴ "U ovo naše doba u Dalmaciji je izbio turski rat (Kandijski rat), u kojem je protiv ljudskog očekivanja izvršeno mnogo izuzetnih djela. Ocjene li se ona točno, nisu toliko neznatna da se iz njih ne bi mogao razabrati put kojim bi se moglo slomiti Osmanlijsko carstvo, dosad strašno kršćanskom imenu. Kad bi se po milosrdnoj naklonosti Svevišnjega nastojanjima Hrvata pridružile ujedinjene snage kršćana, i kad bi ostali Slaveni, koji žude zbaciti turski jaram, nastavili što su Hrvati započeli, muhamedansko bi se praznovjerje moglo izagnati iz Europe" (prema: M. Kurelac, »Petar Zrinski i Fran Krsto Frankopan«: 11). Usp. Z. Blažević, *Ilirizam prije ilirizma*: 241-242. Također, jedna od objavljenih geografsko-historijskih karata u izdanju *De Regno Dalmatiae et Croatiae* iz 1668, naslovljena *Illyricum hodiernum*, posvećena je Petru Zrinskome. Vidi: Miroslav Kurelac, »*Illyricum hodiernum* Ivana Lučića i ban Petar Zrinjski.« *Zbornik historijskog instituta JAZU* 6 (1969): 143-155. O vezama Ivana Lučića i Petra Zrinskog, vidi: M. Kurelac, »Prilog Ivana Luciusa Lučića povijesti roda Zrinskih i njegove veze s banom Petrom Zrinskim.« *Zbornik Historijskog zavoda JAZU* 8 (1977): 101-130.

⁶⁵ Vidi: Vinko Foretić, *Povijest Dubrovnika do 1808*, drugi dio. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1980: 103-114.

⁶⁶ Naime, prema službenim zapisima, Vladislav je Menčetić od 1656. do 1660. "ponajviše boravio kao vladin izaslanik u raznim letećim misijama na teritoriji povodom kriznih sukoba sa novljanskim Turcima i njihovim poglavicama". Vidi: Branko Letić, *Rodoljublje u dubrovačkoj književnosti XVII veka*. Sarajevo: Svjetlost, 1982: 150.

Činjenica da je *Trublja* - za razliku od drugih djela Dubrovčana obilježenih antiturskim programom koja su ostala u rukopisu - objavljena, pridaje tom tekstu poseban status: posredovanjem tiskanog medija on ujedno postaje i svojevrsan proglas općeg mnijenja zajednice ili barem jednog njezina dijela,⁶⁷ koje se dotad u dubrovačkom društvu impliciralo, ali se javno prešućivalo. To bi se moglo dovesti u vezu s mijenom koja je obilježila politički život Dubrovnik sredinom stoljeća, kada brojčanu prevlast u Senatu stječe onaj dio vlastele koji je u doba Velike zavjere 1611, zastupajući protuosmansku politiku, stao uz zavjerenike (*salamankezi*) - naspram skupine *čuvara Republike (sorbonezi)* koji su zagovarali pragmatičku "proosmansku" politiku - kojoj je pripadao i Menčetić.⁶⁸

Politički pak prostor u *Trublji*, reprezentiran Zrinskim na carigradskom prijestolju koji vlada "Cesarovijem [...] pod krilom" mogao bi se također promatrati u svjetlu korektnih odnosa dubrovačke vlade i hrvatskoga bana,⁶⁹ ali

⁶⁷ U tom smislu nije nebitna ni žanrovska pripadnost djela. Naime, prema Darku Novakoviću: "Prigodno pjesništvo nikad nema komorna obilježja i nesvodljivo je na osobni odnos pošiljaoca i primaoca. (...) Prigodničar se javlja kao jedan glas unutar zajednice, u nekim prilikama kao ovlaštenu predstavnik manje skupine, ponekad, međutim, kao *porte-parole* cijele zajednice". Vidi: »Latinske pjesme Tita Brezovačkog«, u: *Dani hvarskog kazališta XXIII: Hrvatska književnost uoči preporoda*. Split: Književni krug, 1997: 344-372, na str. 354-355.

⁶⁸ Usp. S. Čosić i N. Vekarić, *Dubrovačka vlastela između roda i države*: 25-32; 48-50; 63. Međutim, s obzirom na to da je antiosmanska mobilizacijska dimenzija istaknuta i kod autora koji su pripadali i drugoj rodovskoj grupi (I. Gundulić, J. Palmotić), spomenuto tumačenje ima smisla jedino u kontekstu politike koja ne cenzurira djela s protuturskom tematikom. Kad je, dakle, o dubrovačkoj književnoj produkciji i antiosmanskim ideologemima riječ, čitatelju koji je lišen povjesničarske kompetencije, raskol dubrovačke vlastele ne nadaje se poticajnim kontekstualnim okvirom s kojim bi se mogao dovesti u vezu konstrukt prostora. S tim u vezi je i navod S. Čosića i N. Vekarića, koji upućuje na kompleksnost problematike dubrovačkog rodovskog raskola: "Kontinuitet raskola među vlastelom nakon *Zavjere* je očit, no teško je opravdati model koji, kao glavni kriterij podvajanja vlastele, pretpostavlja kontinuirani sukob dviju skupina s čvrstim 'proosmanskim' i 'protuosmanskim' ideološkim pozicijama. Ideološke razlike među vlastelom teško su raspoznatljive u izvorima, jer su sva politička nastojanja, osobito nakon potresa, bila podređena dugotrajnoj borbi za opstanak Republike" (*Dubrovačka vlastela između roda i države*: 49).

⁶⁹ O tome, između ostalog, svjedoči odluka Senata u svibnju 1654. o dopuštenju ulaska Petra Zrinskog u gradsku luku, te o dočeku i darivanju nakon njegova dvodnevnog boravka u susjednom Perastu, koji je bio u mletačkom posjedu. Premda Zrinski tada nije posjetio Dubrovnik, više je puta 1650-ih surađivao s dubrovačkom vladom, na što upućuje dokumentirana korespondencija. Analizirajući sadržaj pisama, Vladimir Koščak ističe njihov konspirativni karakter, koji tumači složenom političkom situacijom u Europi za Kandijskoga rata, kao i delikatnim međunarodnim položajem Dubrovnik. Vidi: »Korespondencija dubrovačke vlade s Nikolom Frankopanom i Petrom Zrinskim.« *Zbornik historijskog instituta JAZU* 1 (1954): 189-222.

i tradicionalnih prijateljskih veza s Bečkim dvorom.⁷⁰ U tom smislu on je i simptom političkog otvaranja dubrovačke vlasti opcijama koje skreću s proosmanskog smjera prema prohabsburškome, a koje će doći do izražaja u vanjskoj politici Republike potkraj stoljeća.

Pristupajući književnom prostoru kao proizvodu diskursa, u analizi se nastojalo ukazati na diskurzivne procedure njegova konstruiranja na trima međuvisnim razinama - tekstnoj, intertekstnoj i kontekstnoj. Generiran različitim tipovima diskursa - povijesnim, mitološkim, ideološkim, vjerskim, društvenim i političkim - prostor u *Trublji slovinskoj* razotkriva višeslojna i višestruka značenja. Autocentrična perspektiva njegova oblikovanja, u skladu s kojom je pravovjerni, kršćanski/katolički i *slovinski* prostor identiteta sučeljen nevjernošću, islamskom i osmanskom prostoru Drugoga, te vizija optimistične *slovin-ske* budućnosti upućuje na književni, odnosno na kulturni prostorni model karakterističan za posttridentsko doba u katoličkoj Europi, kao i za dubrovačku sredinu u 17. stoljeću. Specifična pak realizacija tog modela u Menčetićevu spjevu, u kojem se, za razliku od drugih dubrovačkih tekstova u 17. stoljeću, kao bitan konstitutivni element prostora javlja lik Petra Zrinskog, proizlazi iz povijesnog i političkog konteksta, odnosno stanja na osmansko-kršćanskoj granici 1660-ih te uza nj vezanih vojnih i geopolitičkih projekata, u stvaranju

⁷⁰ Iako se vanjska politika Dubrovačke Republike tek nakon turske opsade Beča 1683. formalno okreće Bečkom dvoru, u *Trublji*, ali i u tekstovima drugih dubrovačkih autora, istaknuto austrofilstvo nedvojbeno se može, osim u kontekstu rimsko-habsburških projekata u doba katoličke obnove, promatrati i u svjetlu tradicionalne suradnje Dubrovčana s austrijskim Habsburgovcima, posebice kad je riječ o organizaciji dubrovačke vojske, odnosno o novačenju plaćenika izvan teritorija Republike. To ilustrira i pismo Ferdinandu II. iz god. 1630, početak kojega glasi: "S milostivim dopuštenjem posvećenih careva slavne uspomene i vaših predaka služili smo se uvijek, kao s najbudnijom stražom našega grada i ovih granica, vojnicima Mađarima i Hrvatima katolicima, budući da smo se u vjernost njih, kao pripadnika Svetog carstva i slavne ugarske krune, stare zaštitnice ove Republike, pouzdavali više, nego u bilo koju drugu narodnost" (*Litterae et commissiones Ponentis*, sv. 15, str. 97, prema prijevodu u: V. Koščak, »Korespondencija dubrovačke vlade s Nikolom Frankopanom i Petrom Zrinskim.«: 191). Karakter političkih veza Dubrovnik i Beča B. Letić komentira na sljedeći način: "Sigurno je da su (...) odnosi sa Bečom odvajkada određivali koliko dubrovačku politiku prema španskoj kruni toliko i njene simpatije s obzirom na to da su na tu stranu uvek okretali glavu kad se radilo o angažovanju poverljivih vojnih službenika i barabanata" (*Rodoljublje u dubrovačkoj književnosti*: 152).

kojih su udjela imali, među ostalima, Rimska kurija, španjolski i austrijski Habsburgovci, Francuska, ali i, svojim nastojanjima oko osnivanja protuturske koalicije, Nikola i Petar Zrinski. Uzme li se pak u obzir kontekst tradicionalnih prijateljskih veza Dubrovačke Republike i austrijskih Habsburgovaca, na samome se kraju, gotovo samorazumljivo, nameće još jedno pitanje: kakav bi konstrukt prostora razotkrivao imaginarni tekst istog autora da je poživio šest godina dulje, do 1671? No odgovor na nj tek se može nagađati.

SEMANTICS OF SPACE IN VLADISLAV MENČETIĆ'S *TRUBLJA SLOVINSKA*

IVANA BRKOVIĆ

Summary

The paper deals with representation of space in the laudatory poem *Trublja slovinska* written by Ragusan author Vladislav Menčetić (1617-1666).

According to the key presumptions of *spatial turn* in contemporary Humanities and Social Sciences, literary space is conceived as a social and cultural construct. Therefore, this analysis aims at detecting discursive procedures of production of space on three interdependent levels: textual, intertextual and contextual. Regarding symbolic significance of space and place in identity construction, literary space is also considered as an important factor of collective identity/alterity formation.

The analysis shows that literary space in the given text invokes multiple meanings, which are generated by different discourses (historical space, social space, (geo)political space, religious space etc.). Implying different demarcations (Christian/Catholic vs. Islamic, Christian/Catholic vs. Ottoman; Slavic vs. non-Slavic), representation of space in *Trublja slovinska* reveals an autocentric perspective as the main features of construction of space: the Slavic and Christian/Catholic space of the self bears exclusively positive connotations, while the Ottoman and Islamic space is constructed as foreign, hostile, unfaithful, un-Slavic and un-European space of the Other. This construct of space, which includes an optimistic vision of Slavic future, indicates the cultural model of space typical of the Catholic Europe in the period of Catholic renewal as well as of the Ragusan cultural domain in the seventeenth century.